

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ Г.С. СКОВОРОДИ
КАФЕДРА СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ І СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ**

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ДОСЛІДЖЕНЬ
У ГАЛУЗІ СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ І СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ**

**МАТЕРІАЛИ МІЖВУЗІВСЬКОЇ ДИСТАНЦІЙНОЇ
СТУДЕНТСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
27 ТРАВНЯ 2020 РОКУ**

ХАРКІВ – 2020

УДК 37.013.42
ББК 74.60
А 43

За редакцією
доктора педагогічних наук, професора,
завідувача кафедри соціальної роботи і соціальної педагогіки
Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди
Васильєвої Марини Петрівни

Актуальні проблеми досліджень у галузі соціальної педагогіки і соціальної роботи: матеріали міжвузівської дистанційної студентської науково-практичної конференції 27 травня 2020 року / за ред. М.П. Васильєвої. Харків: ХНПУ імені Г.С. Сковороди, 2020. 129 с.

Затверджено редакційно-видавничою радою Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди (протокол № 3 від 12.05. 2020 р.).

© Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди, 2020.
© Кафедра соціальної роботи і соціальної педагогіки, 2020.
© Васильєва М.П., 2020.

Ларіна Е.Р., Василенко О.М. ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО ПРОФОРІЕНТАЦІЙНОЇ РОБОТИ У ЦЕНТРАХ ЗАЙНЯТОСТІ.....	47
Літвиненко Ю.С. ГОТОВНІСТЬ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА ДО ПЕРВИННОЇ ПРОФІЛАКТИКИ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ.....	53
Пластун Т.І. ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО СОЦІАЛЬНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ДІТЕЙ-СИРИТ В УМОВАХ ПРИЙОМНОЇ СІМ'Ї.....	58
Попова В.В. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО ПРОФІЛАКТИКИ ДЕЗАДАПТАЦІЇ ДОШКІЛЬНИКІВ У СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ ЗАКЛАДАХ.....	63
Сех М.І., Романова І.А. ГОТОВНІСТЬ СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА ДО РОБОТИ З ЛЮДЬМИ ПОХИЛОГО ВІКУ В УМОВАХ БЛАГОДІЙНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ.....	67
Тепляк А.М. КОМПЕТЕНТНОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА ДЛЯ РОБОТИ З ЛЮДЬМИ ПОХИЛОГО ВІКУ В ТЕРИТОРІАЛЬНІЙ ГРОМАДІ.....	75
Шерстньова М.С. КОМПЕТЕНТНОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА ДЛЯ РОБОТИ З ПРОФІЛАКТИКИ ВЖИВАННЯ НАРКОТИЧНИХ РЕЧОВИН ПІДЛІТКАМИ У ЗАКЛАДІ ОСВІТИ.....	80
ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ ЗДОБУВАЧІВ ПЕРШОГО (БАКАЛАВРСЬКОГО) РІВНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	85
Алексєєва Н.І. СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ З ПРОФІЛАКТИКИ АЛКОГОЛІЗМУ В ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ.....	85
Артюшенко В.В. РОЛЬ ЕТНОПЕДАГОГІЧНИХ ЗАСОБІВ У СОЦІАЛЬНОМУ ВИХОВАННІ ПІДЛІТКІВ.....	87
Батрак А.С. СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ З ПРОФІЛАКТИКИ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ.....	88

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО ПРОФІЛАКТИКИ ДЕЗАДАПТАЦІЇ ДОШКІЛЬНИКІВ У СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ ЗАКЛАДАХ

Науковий керівник – доктор педагогічних наук, доцент В.В. Костіна

Анотація. У статті охарактеризовано теоретичні аспекти соціальної роботи з профілактики дезадаптації дошкільників у спеціалізованих закладах для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, розкрито суть професійної підготовки майбутніх соціальних працівників до відповідного виду професійної діяльності, визначено професійної підготовки майбутніх соціальних працівників до профілактики дезадаптації дошкільників у спеціалізованих соціальних інституціях.

Ключові слова: *соціальний працівник, профілактика дезадаптації дошкільників, спеціалізовані заклади для дітей сиріт та дітей, що позбавлені батьківського піклування, професійна підготовка.*

Popova V.V. Theoretical Fundamentals of Professional Training of Future Social Workers for Prevention of Disadaptation of Preschool Children in Special Social Institutions

Annotation. The article describes the theoretical aspects of social work on prevention of disadaptation of preschoolers in specialized institutions for orphans and children deprived of parental care, reveals the essence of professional training of future social workers for the relevant type of professional activity, identifies professional training of future social workers for prevention of disadaptation of preschoolers in specialized social institutions.

Keywords: *social worker, prevention of disadaptation of preschoolers, specialized institutions for orphans and children deprived of parental care, professional training.*

Вступ. На сучасному етапі розвитку суспільства у зв'язку з поширенням кризових явищ проблема профілактики дезадаптації особистості, зокрема в дошкільному віці, набуває особливого значення. За даними досліджень І. Петрюк та С. Андрійчук кількість дітей дошкільного віку з проблемами дезадаптації, що потрапляють до спеціалізованих закладів складає 7-10% [6, с.13].

У дошкільному дитинстві закладаються основи формування особистості у майбутньому, тому однією з актуальних проблем у сфері соціальної роботи є профілактика дезадаптації дошкільників, що зумовлює потребу у професійній підготовці фахівців до її здійснення. Аналіз наукової літератури з проблеми професійної підготовки майбутніх соціальних працівників до виконання

професійної діяльності засвідчив, що у загальному вигляді мету підготовки майбутніх фахівців визначено у кваліфікаційній характеристиці, яка дає загальні уявлення про вимоги до професійних якостей та функціональних обов'язків фахівця, але не акцентує увагу на специфічних напрямках його професійної діяльності.

Аналіз останніх досліджень. Аналіз наукових праць з проблеми профілактики дезадаптації дітей дошкільного віку показав, що дослідженими є такі її аспекти: проблеми соціальної адаптації і дезадаптації особистості (К. Абульханова-Славська, Ю. Александровський, Г. Балл, Ф. Березін, Л. Дзюбко, О. Колісецька та ін.); психологічні основи адаптації при зміні гри на навчальну діяльність (Б. Ананьєв, Л. Виготський, Д. Ельконін, А. Петровський та ін.); теоретичні основи соціальної профілактики дезадаптації дошкільників (К. Борисова, Л. Дзюбко, Т. Дуткевич, Ф. Мавлеткулова, О. Максименко та ін.); теоретико-методичні засади профілактичної та виховної роботи з дітьми (Т. Алексеєнко, І. Петрюк, Н. Пихтіна, Р. Овчарова, В. Оржеховська та ін.). Отже, проблема профілактики дезадаптації дітей дошкільного віку, які знаходяться у спеціалізованих закладах для дітей-сиріт та дітей, що позбавлені батьківського піклування досліджена не в повній мірі, потребує наукового розгляду питання професійної підготовки майбутніх соціальних працівників до відповідного виду діяльності.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є визначення суті соціальної роботи з профілактики дезадаптації дошкільників у спеціалізованих закладах для дітей-сиріт і дітей, що позбавлені батьківського піклування та особливостей підготовки майбутніх соціальних працівників до відповідного виду професійної діяльності. Завданнями статті є: розкриття теоретичних основ професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери до профілактики дезадаптації дошкільників; визначення проблем і труднощів дітей дошкільного віку, що приводить до їхньої дезадаптації; характеристика основних напрямів роботи майбутніх соціальних працівників з профілактики дезадаптації дошкільників.

Виклад основного матеріалу. Аналіз наукової літератури з питань професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної галузі [2, 3, 4, 7] показав, що у цьому процесі важливими є не тільки взаємодія педагога і здобувачів вищої освіти, але й самостійна робота майбутніх фахівців, яка спрямована на саморозвиток, засвоєння нового досвіду шляхом його аналізу, осмислення і узагальнення, а також адаптацію у сфері діяльності, в яку вони включені. Дослідники стверджують, що професійна підготовка повинна бути зорієнтована на модель майбутнього фахівця, що відображає структуру його діяльності, а сам процес підготовки має відображати специфіку майбутньої професійної діяльності. Як зазначає Л. Міщик, підготовка спеціалістів у такій багатогранній, складній за змістом і формами діяльності, як соціальна робота, не може відразу усталитися і почати функціонувати як цілісна система [4, с. 25]. О. Карпенко вважає, що професійна підготовка соціального працівника дозволяє забезпечити високий рівень готовності студентів до професійної діяльності у

соціальної сфері [2, с. 13]. В. Сластьонін вважає, що в основу професійної підготовки має бути покладений системний та індивідуально-творчий підходи [7,с.43]. Узагальнення ідей вищезазначених фахівців дозволяє визначити, що підготовка спеціалістів у сфері соціальної роботи – це складний процес, що має відбуватися у кілька етапів: адаптація до специфіки соціальної сфери; оволодіння теоретичними знаннями, накопичення практичних навичок, необхідних для здійснення соціальним працівником специфічної практичної діяльності. Отже, основним шляхом формування готовності майбутніх соціальних працівників до професійної соціальної роботи є професійна освіта, яка передбачає включення в соціально-професійну діяльність та створення умов для самовизначення майбутніх фахівців у професійній сфері. Також, дослідники [2, 3, 4] стверджують, що моделювання професійної готовності соціального працівника є неможливим без урахування взаємозв'язку і взаємодії розвитку особистісних характеристик і формування умінь та навичок професійної діяльності, які мають оцінюватися та розвиватися саме у діяльності.

Для якісної підготовки майбутніх фахівців соціальної галузі до профілактики дезадаптації дошкільників у спеціалізованих закладах системи соціальної допомоги важливою є їхня теоретична готовність до здійснення відповідної діяльності, що зумовлює необхідність визначення суті важливих понять: «дезадаптація дошкільників», «профілактика дезадаптації дошкільників», «соціальна робота у спеціалізованих закладах системи соціальної допомоги дітям-сиротам та дітям, що позбавлені батьківського піклування».

Проблема наступності у вихованні, навчанні та соціалізації дітей старшого дошкільного й молодшого шкільного віку займає помітне місце у теоретичних та прикладних педагогічних дослідженнях. Як зазначають у дослідженні І. Петрюк та С. Андрійчук «дезадаптація дошкільників – це утворення неадекватних механізмів пристосування дитини до школи, дитячого садка, інтернату у формі порушень у навчанні й поведінці, конфліктних стосунків, психосоматичних захворювань і реакцій, підвищеного рівня тривожності, що може виявитися у настороженості, невпевненості, плаксивості без причин» [6, с. 112].

Аналіз та узагальнення наукових досліджень [1, 5, 6] дозволив виділити такі труднощі, що виникають у процесі дезадаптації дошкільників: труднощі пов'язані з новим режимом дня (обумовлені зміною домашнього розпорядку дитини), труднощі адаптації у колективі (виражені у дітей, хто не мав достатнього досвіду перебування в них); труднощі у взаєминах з педагогами тощо. Серед важливих ознак дошкільної дезадаптації науковці виділяють такі: зниження інтересу до навчання та гри у колективі; небажання відвідувати дитячий садок; погіршення успішності; повільний темп засвоєння нового матеріалу; неорганізованість, неуважність, повільність або гіперактивність, невпевненість у собі, конфліктність та неадекватну поведінку. До важливих несприятливих факторів, які спричинюють появу дезадаптації у дитини

дошкільного віку відносять такі [1, с. 67]: суперечливі методи виховання в сім'ї; відсутність єдиних вимог до дитини з боку батьків та інших членів родини; агресивність та конфліктність дорослих у оточенні дитини; педагогічна занедбаність дітей; гіперопіка; наявність хронічних соматичних захворювань; порушення мовлення, зорового сприйняття, фонематичного слуху, уваги; порушення динаміки протікання нервових процесів; низький освітній рівень батьків; дефіцит комунікації; низький батьківський потенціал сім'ї. Отже, враховуючи вищезазначене, для здійснення ефективної соціальної та соціально-педагогічної допомоги дошкільникам, що схильні до дезадаптації, слід проводити комплексну профілактичну діяльність з ними та їхнім оточенням, спрямовану на своєчасне виявлення та нейтралізацію дії негативних факторів у середовищі, в якому здійснюється їхня соціалізація.

Аналіз досвіду соціальної роботи з дітьми – сиротами та дітьми, що позбавлені батьківського піклування засвідчив, що соціальна дезадаптація у дітей розвивається тривалий час, починаючи саме з дошкільного віку. Її поява і динаміка залежать як від індивідуальних психічних та особистісних властивостей дитини, так і від умов найближчого соціального оточення. Як зазначає В. Костіна, «соціально дезадаптована поведінка дітей є наслідком порушення процесу їхньої соціалізації» [3, с. 260]. Дослідниця стверджує, якщо дитина порушує сталі уявлення даного суспільства про соціальну прийнятність поведінки, то її поведінка характеризується як соціально дезадаптована та розглядає дезадаптацію дітей як процес, як прояв і як результат. Спираючись на вищезазначені ідеї науковця, вважаємо, що важливою є соціальна робота фахівців спеціалізованих закладів, яка дозволить за допомогою гри сформувати у дітей-сиріт та дітей, що позбавлені батьківського піклування готовність до опанування важливих соціальних ролей члена колективу та члена сім'ї і здатності до виявлення відповідальної поведінки.

На основі аналізу та узагальнення наукової літератури [1,2, 3, 5, 6], нами виокремлено такий важливий інструментарій для професійної підготовки майбутніх соціальних працівників до профілактики дезадаптації дошкільників у спеціалізованих закладах: розроблення тренінгових вправ та ігор на вміння проводити роботу з дошкільниками, спрямовану на подолання труднощів у спілкуванні між однолітками, які мають вади здоров'я, і тими, хто їх не має; проведення заходів, що дозволяють вчитися будувати діалог з іншими — «такими, як я» і «не такими, як я»; спираючись на основи дитячої психології створення заходів, спрямованих на врахування психічного розвитку дитини у роботі з нею; проведення роботи з батьками, спрямованої на підвищення їхнього педагогічного потенціалу та дотримання порад педагогів вдома.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, ознайомлення майбутніх соціальних працівників з суттю та особливостями профілактики дезадаптації дошкільників у спеціалізованих закладах соціальної допомоги для дітей-сиріт і дітей, що позбавлені батьківського піклування забезпечуватиме підвищення їхньої професійної компетентності у зазначеному напрямі. Процес професійної підготовки майбутніх соціальних працівників до вищезазначеного

виду професійної діяльності має розгортатися за етапами: адаптації; освоєння теоретичних знань та практичного досвіду; професійного самовизначення. Освоєння теоретичних основ роботи соціального працівника з профілактики дезадаптації дошкільників у спеціалізованих закладах системи соціальної допомоги для дітей-сиріт і дітей, що позбавлені батьківського піклування дозволить майбутнім фахівцям соціальної сфери бути більш ефективним та продуктивним під час практики.

Перспективним напрямом подальших досліджень є створення методичного забезпечення підготовки майбутніх соціальних працівників до профілактики дезадаптації дошкільників у спеціалізованих закладах системи соціальної допомоги для дітей-сиріт і дітей, що позбавлені батьківського піклування.

Список використаних джерел:

1. Александровский Ю. А. Состояние психической дезадаптации. Москва: Медицина, 1976. 272 с.
2. Карпенко О.Г. Професійна підготовка соціальних працівників в умовах університетської освіти: науково-методичний та організаційно-технологічний аспекти: монографія / за редакцією С.Я. Харченко. Дрогобич: Коло, 2007. 347 с.
3. Костіна В.В. Теоретико-методичні засади профілактики дезадаптації учнів у різних соціальних інституціях. *Педагогіка та психологія*. 2017. Вип. 57. 273с.
4. Міщик Л.І. Теоретико-методологічні основи професійної підготовки соціальних педагогів у закладах вищої освіти. Запоріжжя: ЗДУ. 1997. 370с.
5. Овчарова Р.В. Справочная книга социального педагога. Москва: Сфера. 1991. 480с.
6. Петрюк І.М., Андрійчук С.В. Наступність у профілактиці соціальної дезадаптації дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку. Чернівці. 2014.120 с.
7. Слостенин В.А. Готовность к профессиональной деятельности. Челябинск: Научные труды МГПУ. 1995. 163 с.

Сех М.І., Романова І.А.

ГОТОВНІСТЬ СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА ДО РОБОТИ З ЛЮДЬМИ ПОХИЛОГО ВІКУ В УМОВАХ БЛАГОДІЙНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ

Анотація: У статті розглядається суть поняття «готовність соціального працівника до роботи з людьми похилого віку», визначено напрями діяльності соціальних працівників з соціальної адаптації людей похилого віку в умовах дозвілєвої платформи Благодійної організації «Благодійного фонду «Карітас Харків». На основі аналізу теоретичних напрацювань щодо напрямів діяльності соціальних інституцій з людьми похилого віку, положень нормативно-правових документів у соціальній галузі визначено й здійснено аналіз змісту структурних